

Ke Ke'ena Halihali o ka Moku'āina 'o Hawai'i

FTA- pilina Ke'ena Halihali o ka Moku'āina 'o Hawai'i Helu VI Nā Ka'ina Hana Kumu Ho'opi'i Kūloko

I. HDOT Nā Ka'ina Hana Kumu Ho'opi'i Kūloko no nā Kumu Ho'opi'i o ka Lehulehu no ke Ke'ena Ho'okele Mā'alo Pekelala (FTA) Papahana Kāko'o a 'Oihana

Kū kēia mau ka'ina hana i nā kumu ho'opi'i o waho no nā papahana i kāko'o 'ia e ko ka FTA, a i 'ole nā hana ma lalo o ka Helu VI o nā Kānāwai Pono Kīwila o ka makahiki 1964, 42 U.S.C. 2000d, *et seq.* 49 CFR Māhele 21. Pili ho'i kēia mau kumu ho'opi'i i ka ho'okae 'ili ma muli o ka 'ili, ka lāhui, a ke aupuni kumu paha.¹ Palapala a ho'okolo kūloko 'ia nā kumu ho'opi'i a pau o ka Helu IV e ka Helu VI Papahana Laekahi ma ke 'ano he māhele ho'i o ka hana noi'i.

'A'ole hō'ole kēia mau ka'ina hana i ka pono o ka mea nāna ke kumu ho'opi'i e palapala i kumu ho'opi'i kūhelu me kekahi moku'āina hou aku a i 'ole kekahi ke'ena pekela 'ē a'e a i 'ole no ka 'imi i a'oa'o pono'i no nā kumu ho'opi'i e pili ana i ka ho'okae 'ili 'ana.

II. Ka'ina Hana

1. No kekahi kanaka e mana'o ana ua pā i ka ho'okae 'ili 'ana ma lalo o nā mana'o o ka Helu VI o nā Kānāwai Pono Kīwila o ka makahiki 1964, Palapala Ho'okō 13166 a i 'ole Palapala Ho'okō 12898 ua hiki ke palapala i kumu ho'opi'i i kākau 'ia ma ka ho'ohana 'ana i ka Palapala Kumu Ho'opi'i ma ko ka HDOT OCR kahuapa'a, me ko HDOT Ke'ena Pono Kīwila (OCR), 200 Rodgers Blvd., Honolulu, Hawai'i, 96819, HDOT-TITLEVI@hawaii.gov, Helu kelepa'i: 808 831-7944. Hiki ke lekauila a i 'ole e lawe kino 'ia nā kumu ho'opi'i. No nā kumu ho'opi'i i lekauila a kelepa'i 'ia, he koina ka ho'opili pū i kope pa'a o ka pūlima kumu. E nānā aku:
<https://hidot.hawaii.gov/administration/files/2021/08/Revised-HDOT-FTA-TITLE-VI-Complaint-Procedures-08052021.pdf>.
2. E palapala kūhelu 'ia he kumu ho'opi'i ma loko o ka ho'okahi haneli kānāwalu (180) mau lā 'alemanaka mai ka lā o ka hana ho'okae 'ili a i 'ole ka lā i ho'omaopopo ai ka mea nāna ke kumu ho'opi'i i ia hana ho'okae 'ili, a i 'ole ma kahi e 'ike 'ia ai ke 'ano o ka hana 'ana, ka lā hope o ka hana 'ana. 49 CFR 21.11(b).
3. E kū ho'i nā kumu ho'opi'i i nā koina o lalo iho:
  - a. E kākau lima 'ia ke kumu ho'opi'i a e pūlima 'ia e nā mea nāna ia kumu ho'opi'i.
  - b. E ho'olako i ka lā o ka mea ho'okae 'ili; ka lā ho'i i ho'omaopopo ai nā mea ho'opi'i i ka hana ho'okae 'ili; a i 'ole ka lā hope o ka hana ho'okae 'ili.
  - c. E ho'olako i wehewehena piha o nā pilikia me ke ho'okomo pū i nā inoa a me nā kūlana hana o ka po'e e mana'o 'ia 'o lākou nā mea ho'okae 'ili.

---

¹ He papaha ka pili pū o nā nīnau e pili ho'i ana i ka mākaukau ma ka 'ōlelo i ke kumu ho'opi'i (Palapala Ho'okō 13166) a me nā kānāwai kaiapuni (Palapala Ho'okō 12898) e koi ana i ka nīnau e a noi'i 'ana i ke kumu ho'opi'i i ho'olako 'ia e ka Helu VI

- d. E kākau lima ‘ia nā kumu ho‘opi‘i a e ho‘ouna ‘ia ma o ka leka a i ‘ole ma ke kino i ka OCR. No nā kumu ho‘opi‘i i lekauila a kelepā‘i ‘ia, he koina ka ho‘ouna ‘ana i kope pa‘a o ka pūlima kumu ma hope mai.
- e. Ua hiki ke palapala ‘ia nā kumu ho‘opi‘i e kekahi aku ma lalo o ke alaka‘i ‘ana o ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i. Eia na‘e, e ho‘olako ‘ia ke kumu ho‘opi‘i hope e ka mea ho‘opi‘i no ka ‘āpono ‘ana a me ka pūlima ‘ana ma mua o ka ho‘ouna kūhelu ‘ana.
- f. Ke loa‘a mai ka palapala o ke kumu ho‘opi‘i, na OCR e ho‘oholo i ko lākou kuleana, ke kūpono, a i ‘ole ka pono e ho‘ohui i ‘ikepili hou ma mua o ko lākou ho‘omaka ‘ana i ka noi‘i ‘ana. Ma nā pō‘aiapili e pili ho‘i nā kumu ho‘opi‘i i nā alanui a i ‘ole nā kahua mokulele, nā hana ho‘i ma loko o ko HDOT kuleana, e noi‘i ‘ia ka pō‘aiapili ma lalo o nā koina o ka FHWA a i ‘ole ka FAA, e like ho‘i me ka mea kūpono.
- g. Ho‘oholo ‘ia ka ‘āpono ‘ia o kekahi kumu ho‘opi‘i e kēia mau mea:
- Inā ua palapala ‘ia ke kumu ho‘opi‘i ma ka wā kūpono.
  - Inā pili ho‘i nā palapala ho‘opi‘i i nā pō‘aiapili i nānā mua ‘ia e like ho‘i me ka lāhui, ka ‘ili, ke aupuni kumu, ka ‘ōlelo a i ‘ole nā kānawai kaiapuni.
  - Inā pili ho‘i nā palapala ho‘opi‘i i kekahi paphana a i ‘ole kekahi hana a kekahi kanaka e loa‘a ana i ke kōkua mai ka pekelala, kekahi kanaka loa‘a kualuat a i ‘ole kekahi kanaka hana ma lalo o ka ‘aelike.
  - Inā kū ka palapala ho‘opi‘i ma ‘ō aku o ko ka HDOT mana ho‘okele.
- h. Ua hiki nō ke ho‘oku‘u ‘ia kekahi kumu ho‘opi‘i no nā kumu ma lalo iho nei:
- Noi ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i e kāpae i ke kumu ho‘opi‘i.
  - Hā‘ule ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i e pane i nā noi kūmau no ka ‘ikepili keu e pono ‘ia ana no ka ho‘omākaukau ‘ana i ke kumu ho‘opi‘i, a hō‘ole a hā‘ule ma ka hana pū ‘ana ma ka nīnauele a noi‘i ‘ana.
  - ‘A‘ole hiki ke ‘imi ‘ia ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ma hope o ka ho‘ā‘o mau ‘ana e ho‘opili me ia kanaka.
- i. Aia ka mana iā OCR no ka ‘āpono ‘ana i nā kumu ho‘opi‘i no ka noi‘i ‘ana. Ma loko o ‘umi mau lā hana o ka palapala ho‘opi‘i o ke kanaka, na OCR e hō‘ike i ka palapala ho‘opi‘i i nā kānaka a me ke ala e pili pū ana no ka ho‘omau ma ia kumu ho‘opi‘i. E pili ho‘i ana i ka hana e pono ‘ia, e pono ana paha ka ‘āpono ‘ana o ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i i ka nīnauele a noi‘i ‘ia, ke noi ‘ia no ka ‘ikepili keu a i ‘ole ka ho‘ōle ‘ia ‘ana o ke kumu ho‘opi‘i. E ho‘olako ‘ia ana ke kumu ho‘opi‘i i helu a e palapala ‘ia ma ko ka OCR mo‘olelo o nā kumu ho‘opi‘i e hō‘ike ana i ka pō‘aiapili, a me ke kumu ho‘opi‘i o ka ho‘okae ‘ili ‘ia ‘ana.
- j. E waiho ‘ia nā kumu ho‘opi‘i a pau i ke Ke‘ena Ho‘okele Mā‘alo Pekelala no ka nānā hou ‘ana.
4. Ma nā pō‘aiapili e ‘imi ai ko ka HDOT i ka nīnauele a noi‘i i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i, na OCR e hā‘awi i ke kanaka i kuhi ‘ia no ka hana ho‘okae ‘ili, ka wā e pane ho‘i ai i nā mana‘o ho‘opi‘i ma ke kākau ‘ana. He 10 mau lā ‘alemanaka o ka mea i kuhi ‘ia mai ka lā o ko ka OCR hō‘ike kākau ‘ana i ka

- ‘āpono o ke kumu ho‘opi‘i no ka ho‘olako pono ‘ana i kona pane i nā mana‘o ho‘opi‘i.
5. Ma loko o 90 mau lā ‘alemanaka o ka ‘āpono ‘ia ‘ana o ke kumu ho‘opi‘i, na ka mea nīnauele a noi‘i o ka HDOT e ho‘omākaukau i palapala hō‘ike no ka nīnauele a noi‘i ‘ana. E komo kekahi wehewehe mo‘olelo o ka hihia ma ka palapala hō‘ike, ka ‘ikepili hō‘oia o ka po‘e i nīnauele ‘ia, a me nā hua loa‘a a me nā mana‘o e no‘ono‘o ‘ia ai.
  6. E nānā hou ‘ia a ho‘opa‘a pono ‘ia ka palapala hō‘ike noi‘i e ko ka OCR luna a me ko HDOT luna ho‘oponopono.
  7. E ho‘olako ‘ia ka palapala hō‘ike i nā kānaka a pau, a me kekahi kope i ho‘ouna ‘ia i ka FTA a me ke Ke‘ena o ka Loio Kenelala.
  8. No nā mea nāna ke kumu ho‘opi‘i i ‘olu‘olu ‘ole me ka ho‘oholo ‘ana o ka HDOT, e hō‘ike ‘ia lākou nā pono ho‘opi‘i hou aku i nā luna o lalo nei:
    - a. Ua hiki i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ke ‘imi i ka ho‘opi‘i ‘ana ma o ka ‘aha ho‘olohe ma o ka hana HDOT. Mana ‘ia kēia hana ho‘opi‘i e §91, nā Kānāwai o Hawai‘i i Ho‘ololi ‘ia.
    - b. Ua hiki i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ke palapala i kumu ho‘opi‘i ka‘awale ma o ka FTA Ke‘ena Pono Kīwila, ma o ka ‘ikepili ma lalo iho:

Federal Transit Administration
Office of Civil Rights
Attention: Complaint Team
East Building, 5th Floor-TCR
1200 New Jersey Avenue, SE
Washington, DC 20590
Helu Kelepona: (202) 366-4043

- c. Ua hiki i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ke palapala i kumu ho‘opi‘i ka‘awale ma o ke Ke‘ena Ho‘okele Mā‘alo o ‘Amelika a me ke Ke‘ena Pono Kīwila i wehewehe ‘ia ma ka loulou o lalo iho nei: <https://www.transportation.gov/civil-rights/complaint-resolution/public-complaint-process>.
- d. Ua hiki i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ke palapala i kumu ho‘opi‘i ka‘awale ma o ke Kōmike Pono Kīwila o Hawai‘i. Ua hiki ke ‘imi ‘ia ka ‘ikepili hou aku e pili ho‘i ana i kēia hana ma ‘ane‘i: <http://labor.hawaii.gov/hcrc/> a ua hiki ke ‘imi ‘ia ia palapala kumu ho‘opi‘i ma ‘ane‘i: <https://labor.hawaii.gov/hcrc/files/2020/11/Intake-Form-PA-AS-10-23-2020-SCRW-10-30-fillable-form-sample-tm-11-20-better-boxes-working-form.pdf>.
- e. Ua hiki nō i ka mea nāna ke kumu ho‘opi‘i ke ho‘opili aku me ke Kōmike no nā Pono Kīwila o ‘Amelika no ka ‘ikepili hou aku no kahi e ‘imi ‘ia nā ala ‘ē a‘e no nō kumu ho‘opi‘i, i hiki ai iā lākou ke hana ma kēia loulou: <https://www.usccr.gov/filing/>.

Māhele I:		
Inoa:		
Helu Wahi:		
Helu Kelepona (Hale)	Helu Kelepona (Hana):	
Helu Lekauila:		
Nā Koina Ala Ho‘onoho?	Palapala Nui ☐	‘Oki Leo ☐
	TDD ☐	Kekahi aku ☐
Māhele II:		
Ke palapala paha nei ‘oe i kēia kumu ho‘opi‘i nou iho?	‘Ae* ☐	‘A‘ole ☐
<i>*Inā ‘oe i pane “‘ae” i kēia nīnau, e lele aku i ka Māhele III.</i>		
Inā ‘a‘ole, ke ‘olu‘olu e ho‘olako mai i ka inoa a me ka pilina o ke kanaka āu e ho‘opi‘i ana nona.		
Ke ‘olu‘olu e wehewehe mai i ke kumu o kāu palapala ‘ana no kekahi kanaka ‘ē a‘e:		
Ke ‘olu‘olu e hō‘oia ua ‘āpono ‘ia kēia palapala ‘ana inā e palapala ana ‘oe no kekahi kanaka ‘ē a‘e.	☐ ‘Ae	☐ ‘A‘ole
Māhele III:		
Mana‘o‘i‘o au ua pili ho‘i ka ho‘okae ‘ili ‘ana a‘u i ‘ike ai i kēia mau mea (e māka i nā mea a pau e pili ana):		
Ka Lāhui ☐ Ka ‘Ili ☐ Ke Aupuni Kumu ☐		
Lā o ka Hana Ho‘okae ‘Ili (Mahina, Lā, Makahiki): E kāomi ma‘ane‘i no ke kikokiko.		
E wehewehe piha me ka mōakāka i hiki i ka hana i hana ‘ia a me ke kumu āu e mana‘o ana ua ho‘okae ‘ili ‘ia ‘oe. E hō‘ike i ke ‘ano o ka po‘e a pau ma ia pō‘aiapili. E ho‘okomo i ka inoa a me ka ‘ikepili e ho‘opili ‘ana me ke kanaka nāna i ho‘okae ‘ili aku iā ‘oe (inā ua maopopo) a me nā inoa a me ka ‘ikepili o ka po‘e i ‘ike paha i ia ho‘okae ‘ana. Inā pono i wahi hou aku, e ‘olu‘olu e ho‘ohana iā hope o kēia palapala.		
Māhele VI:		
Ua palapala mua paha ‘oe i kumu ho‘opi‘i ho‘okae ‘ili me kēia ke‘ena?	☐ ‘Ae	☐ ‘A‘ole

Inā nō, e ‘olu‘olu e ho‘olako i nā kumuwaiwai ‘ikepili e pili ho‘i ana i kāu kumu ho‘opi‘i hope.

Māhele V:

Ua palapala mua paha ‘oe i kēia kumu ho‘opi‘i me kekahi ‘ano ke‘ena Pekelala, Moku‘āina a Kūloko paha, a i ‘ole me kekahi ‘ano ‘Aha Ho‘okolokolo Pekelala a Moku‘āina?

‘Ae   ‘A‘ole

Inā nō, e palapala iho i ka inoa o ia wahi:

Ke Ke‘ena Pekelala:

Ka ‘Aha Ho‘okolokolo Pekelala:

Ka ‘Aha Ho‘okolokolo Moku‘āina:

Ke Ke‘ena Moku‘āina:

Ka Ke‘ena Kūloko:

E ‘olu‘olu, e ho‘olako mai i ka ‘ikepili no kekahi kanaka o ka ‘oihana/‘aha ho‘okolokolo i palapala ‘ia ai ke kumu ho‘opi‘i.

Inoa:

Po‘oinoa:

‘Oihana:

Helu Wahi:

Helu Kelepona:

Māhele VI:

Inoa o ka ‘oihana nona ke kumu ho‘opi‘i:

Inoa o ke kanaka nona ke kumu ho‘opi‘i:

Po‘oinoa:

Wahi:

Helu Kelepona (inā kūpono):

Ua hiki nō ke pāku‘i ‘ia nā ‘ano mana‘o i kākau ‘ia a i ‘ole nā ‘ikepili keu āu e mana‘o ai he kūpono a pili ho‘i i kāu kumu ho‘opi‘i. Koi ‘ia kou pūlima a me ka lā ma lalo iho

_____
Pūlima

_____
Lā

E 'olu'olu, e lawe i kēia palapala ma o ka hele kino 'ana i ka helu wahi ma lalo iho, a i 'ole e leka aku i kēia palapala iā:

Hawaii Department of Transportation
Office of Civil Rights
ATTN: Title VI
200 Rodgers Boulevard
Honolulu, HI 96819

Ua hiki ke 'imi 'ia he kope o kēia palapala ma ka pūnaewele ma
<https://hidot.hawaii.gov/administration/ocr/title-vi-program/>.